

УДК 316.77:321.7(477)

DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2025.61.56>

ДЕСТРУКТИВНІ ВПЛИВИ МЕДІА НА ФОРМУВАННЯ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛІЗМУ

Богдан Савлюк

*Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника,
факультет історії, політології і міжнародних відносин,
кафедра політичних наук,
вул. Шевченка, 57, 76018, м. Івано-Франківськ, Україна*

У статті досліджено деструктивні впливи засобів масової інформації на формування, функціонування та публічне сприйняття ідеології сучасного українського націоналізму. Аналіз здійснено з огляду на широкомасштабну воєнну агресію РФ, що супроводжується інформаційною війною. Теоретико-методологічною основою дослідження є контент-аналіз, історичний та статистичний підходи, які дозволили окреслити механізми формування негативного образу українського націоналістичного руху в масовій свідомості.

У статті виокремлено три групи медіа, які чинять негативний вплив на сучасний український націоналізм: проросійські, ліберальні, олігархічні. Встановлено, що проросійські медіа системно поширюють наративи, які отожднюють український націоналізм із фашизмом, нацизмом та ксенофобією, тавруючи українського націоналіста як злочинця, котрий загрожує демократичному устрою. Особливо небезпечним є вплив телеграм-каналів, які після блокування традиційних проросійських ЗМІ стали інструментом трансляції деструктивних меседжів стосовно української національної ідеї.

Проаналізовано також публікації ліберальних медіа, які формують ідеологічну альтернативу націоналістичному наративу, акцентуючи увагу на цінностях ЛГБТ-спільнот. Такі ЗМІ часто позиціонують націоналізм як явище, несумісне з європейським вектором розвитку та толерантністю в суспільстві. Однобоке висвітлення конфліктів за участі націоналістичних організацій ускладнює об'єктивне розуміння сутності сучасного українського націоналізму в соціумі.

Окрему увагу приділено впливу олігархічних медіа на інформаційну політику держави. З'ясовано, що значна частина інформаційного простору України контролюється великими промислово-фінансовими групами, які використовують підконтрольні ЗМІ для реалізації політичних, економічних та корпоративних інтересів. Залежно від кон'юнктури такі медіа можуть як підтримувати, так і формувати негативний імідж націоналістичних рухів.

У результаті визначено, що сучасний український націоналізм зазнає багатовекторного інформаційного тиску, що деструктивно впливає на формування національної ідентичності та суспільної єдності. Аргументовано доцільність перегляду медійної політики держави в напрямі зміцнення інформаційного суверенітету, формування державного національного наративу та розвитку медіаграмотності громадян як важливих передумов збереження ідентичності в умовах війни.

Ключові слова: сучасний український націоналізм, медіа, російська пропаганда, ліберальні медіа, олігархічні медіа, деструктивний вплив, агенда.

Медіа створює значний вплив на формування сучасного українського націоналізму. Факт існування української нації та важливість належності до неї може бути в медіа об'єктом явного ствердження чи заперечення та більш або менш активного обстоювання чи таврування. Упродовж усієї історії розвитку сучасного українського націоналізму, який утвердився з відновленням незалежності України, різного роду медіа чинили неабиякий інформаційний тиск на націоналістичні рухи в Україні, часто витворюючи з українського

націоналізму «потвору» штибу нацизму чи фашизму. Особливо помітними стають такі матеріали під час виборчих кампаній, а особливо тепер – у час російсько-української війни. Усі ці тексти/відеоматеріали більш чи менш суттєво впливають і на читацьке/глядацьке сприйняття українського націоналізму. Розглядаючи український націоналізм як одну з фундаментальних опор, на котрій формується українська держава (особливо в часи злочинно-воєнних дій Московії), важливо розглянути та розуміти деструктивні медіавпливи, котрі спотворюють українську національну ідею.

Чимало вітчизняних науковців досліджують негативні наративи щодо сучасного українського націоналізму, зокрема: Ю. Сиротюк, О. Сич, В. Рог, В. Кулик, І. Мішук, О. Зайцев, В. В'ятрович, С. Громенко, Т. Лильо, Т. Хоменко, Н. Зражевська, Н. Семен та інші.

Безперечно, найбільшим ворогом українських націоналістичних рухів є російська пропаганда, котра з початку дев'яностих років очорнює українську національну ідею та сприяє розколу нашого суспільства. Здебільшого російська пропаганда з 1991 року трансливалася в незалежній Україні через проросійські медіа. Під терміном «медіа» (засіб масової інформації) потрібно розуміти засіб поширення масової інформації в будь-якій формі, котрий періодично чи регулярно виходить у світ під редакційним контролем та постійною назвою як індивідуалізаційною ознакою [20].

Маніпулювання історією та звинувачення в нацизмі стали найбільш видимими наративами проросійської пропаганди в медіапросторі. Як і колись радянська пропаганда, тепер російська пропаганда ототожнює націоналістичний рух в Україні з нацизмом та фашизмом. Натепер російська пропаганда змальовує Україну виключно в негативному дискурсі: як країну, вражену корупцією, безладом, еміграцією та бідністю. При владі в Україні перебувають нацисти, котрі тероризують російськомовне населення, тому потрібно «денацифікувати» Україну. «Денацифікація» означатиме викорінення всіх аспектів української національної ідентичності, які не лягають у канву російського імперіалізму.

Проаналізувавши методи ведення інформаційної війни та інформаційних провокацій з боку РФ, дослідниця соціальних комунікацій Н. Семен виокремлює такі основні завдання російської інформаційної пропаганди:

- 1) створення атмосфери зневаги до українського слова, культури, історії та державності, нав'язування ідеї про всемогутність і прогресивність Росії;
- 2) зростання політичної напруги, домагання недовіри та зневаги до української влади з боку населення;
- 3) стимулювання розбрату між політичними партіями в Україні;
- 4) провокація соціальних, національно-етнічних сутичок;
- 5) ініціація акцій непокори та масових заворушень;
- 6) нівеляція іміджу та авторитету України в очах інших країн;
- 7) створення опозиційних до конституційної української влади груп;
- 8) фальсифікація фактів історичної спадщини, висміювання здобутків українського народу;
- 9) намагання змінити систему людських цінностей;
- 10) применшення та замовчування світових досягнень України в науці, техніці та інших значущих галузях;
- 11) особлива акцентація на поразках України, замовчування її досягнень;
- 12) формування серед військових зневіри до перемоги України над Росією;
- 13) нав'язування свого способу життя, поведінки, світогляду як апіорі істинних речей;

- 14) навіювання паніки та підлив морального духу і віри українців у перемогу;
- 15) нанесення шкоди інформаційній безпеці України [23, с. 50].

Досліджуючи російську пропаганду у 2020–2021 роках, експерти Інституту масової інформації та ГО «Детектор Медіа» виділили такі основні приклади проросійських наративів: Україна не виконує Мінських угод і порушує домовленості; Україні потрібна війна, щоб відволікти населення від невдач влади; Крим російський та водопостачання з України; втручання України в справи Білорусі; екстремізм/націоналізм в Україні; дискредитація чинної влади України; Православна церква України, невизнання церкви, «розкольникство»; «вагнерівці» в Білорусі; Україна – держава, яка не відбулась (failed state); утиски російської мови в Україні; Донбас російський; Північний потік – 2; незаконне захоплення влади в Україні внаслідок повалення законного керівництва; коронавірус (успішна боротьба Росії проти коронавірусу, вакцина «Спутник V»); успішна Росія, Путін – захисник, Росії не потрібна війна; Росія не є стороною війни в Україні.

Проросійський наратив виставляє РФ або російські (проросійські) структури чи їхні дії в позитивному світлі, просуває політику Кремля.

Найбільше матеріалів із проросійською риторикою було виявлено в таких медіа: «Страна.ua», «112ua» та «ZIK», які входять до сфери впливу В. Медведчука. Наразі ютуб-канали «112ua», «ZIK», «Newsone» є заблокованими, а ось сайт «Страна.ua», до якого у серпні 2021 року рішенням РНБО було відключено доступ, перейшов на інші URL-адреси: strana.today, strana.news і ще деякий час транслювали проросійські наративи (станом на липень 2025 року теж заблоковані) [21]. Крім вищенаведених ЗМІ, станом на 2021 рік дослідники виділяли такі медіа з проросійською орієнтацією: «Голос.ua», «Вести», телеканал «Наш», ютуб-канал «Перший незалежний».

Наратив «Екстремізм/нацизм/радикали в Україні» станом на 2021 рік займав 9,64% від загальної кількості матеріалів із проросійськими та антизахідними наративами. До цієї категорії віднесені маніпуляції щодо широкого розповсюдження ідей нацизму в Україні, представлення українців як фашистів та радикалів, твердження, що українська влада діє під тиском та у співпраці з радикалами. Також у межах цього наративу поширювалася інформація про утиски російськомовних громадян та російської православної церкви в Україні. Таким чином, створюються підстави для виникнення розколу в середовищі українських громадян, ненависті до українських націоналістів, перетворення патріотично налаштованих українців на об'єкти ненависті як всередині України, так і в Росії. Найчастіше в такому світлі подавали інформацію «Страна.ua» та «112ua.tv» [21].

Після блокування проросійських ЗМІ російська пропаганда активно проникає через соціальні мережі, зокрема через проросійські «телеграм-канали», які мають багатотисячні аудиторії та виконують безпосередні функції медіа. Проросійські телеграм-канали активно прослизують в український інформаційний простір, тим самим загрожуючи психічній та фізичній безпеці українців.

Російська пропаганда щонайменше 20 років називає українців «бандерівцями», «фашистами» та «нацистами». З'явилися ці маніпулятивні назви не нізвідки: за цим терміном, так добре знайомим у Росії через культ Перемоги в Другій світовій війні (або у Великій Вітчизняній війні, як називають її в Росії) стоїть міцний символізм. Нацизм, фашизм – уособлення зла. Називання окремої людини, групи чи цілої нації нацистами або фашистами стає чітким маркером: перед тобою екзистенційний ворог. І тут або ти його – або він тебе.

Активно ці звинувачення на адресу українців проросійські медіа почали використовувати ще за часів виборчих перегонів В. Ющенка та В. Януковича, а також під час і після Революції гідності 2014 року. Ще у 2003 році про «українських неофашистів» розповідала

тоді ще не заборонена КПУ. Загострення відбулося під час Революції гідності – і тоді російська пропаганда ввімкнула цей наратив на повну силу.

Саме «захистом населення від нацистів і націоналістів» пояснювала російська пропаганда анексію Криму й окремих районів Донецької та Луганської областей у 2014 році. А у лютому 2022 року В. Путін оголосив «денацифікацію» однією з цілей повномасштабного вторгнення до України.

Російська пропаганда часто називає українських націоналістів фашистами й нацистами, хоча це – зовсім різні поняття.

Фашизм – це ідеологія мілітарного ультра націоналізму, якому притаманний вождизм, антидемократизм, однопартійність і ще багато інших – змін та ознак, щодо яких і досі сперечаються історики. Фашизм виник в Італії після Першої світової війни. Найвідомішим представником фашизму є Беніто Муссоліні [11]. Італійський фашизм був першою диктатурою правих, яка заволоділа європейською державою. Усі наступні схожі рухи знайшли щось на зразок архетипу в Муссолінівському режимі [3].

Нацизм (скорочення від «націонал-соціалізм») – різновид фашизму, найбільшої популярності досяг у Німеччині за правління Адольфа Гітлера. Ідеологія нацизму ґрунтується на соціальному дарвінізмі, вважаючи, що є вищі й нижчі раси.

На протигагу російській пропаганді слід зазначити, що український націоналізм засадничо не є явищем ксенофобським чи шовіністичним. Він природно постав і діє з єдиною метою – захист інтересів української нації і її всебічний розвиток у власній державі [22, с. 93]. Осердям українського націоналізму є нація. У своїй політичній, громадській та мілітарній діяльності сучасний український націоналізм спрямований на захист нації тут і тепер та забезпечення її існування та розвою завтра. Сучасний український націоналізм визнає право на плекання своєї етнічної самобутності представників інших націй, котрі перебувають під захистом Української держави, якщо вони цим самим не порушують українського традиційного укладу життя та своїми діями не загрожують суверенності України.

Після відновлення Української держави націоналізм перейшов із визвольного у державницький етап свого розвитку, а в умовах широкомасштабної московської агресії він трансформувався в державний, і його потужний націємобільний потенціал є невід’ємним та ефективним інструментом системи організації відсічі їй [25, с. 9–13].

Після початку війни на сході України у 2014 році російські пропагандисти почали звинувачувати націоналістів руху «Правий сектор» у вбивствах цивільних. Дійшло до того, що навесні 2014 року в російських медіа кількість згадок про «Правий сектор» була ідентична кількості згадувань головної партії Росії – «Єдиної Росії» [30]. Цьому сприяла згадка про «візитівку Д. Яроша», яку начебто знайшли у вщент вигорілій машині сепаратисти Слов’янська. Натепер, окрім «Правого сектора», російська пропаганда використовує також полк «Азов» як символ українських радикальних націоналістів і неонацистів.

Станом на 2020 рік медіа партії ОПЗЖ і «Страна. ua» продукували 90% прокремлівських меседжів у всеукраїнському інфопросторі та забезпечували контентом регіональні осередки пропаганди [6].

Для позиціонування України як «нацистської держави» російські пропагандисти використали й конфлікт ЛГБТ-спільноти з «Національним корпусом» через підсвітку торгівельно-розважального центру «Гулівер» у Києві в кольорах веселки. Мітинг «Нацкорпусу» «Страна.ua» назвала «акцією залякування» [12].

У медійному дискурсі часто йдеться про несумісність між, з одного боку, громадянським суспільством, плюралізмом, толерантністю, а з іншого – націоналізмом, фундаменталізмом та ксенофобією. Перспективи розвитку посткомуністичних суспільств познача-

ють новою альтернативністю – або зміцнення держави на основі реалізації національної ідеології, або громадянського суспільства як місця незалежної від державних та її ідеології дії [9, с. 320].

Диференціація консервативних та ліберальних медіа відбувається передусім за критерієм локалізації медіа. Це можна пояснити на прикладі маркованих для ліберальної ідеології тем: прав ЛГБТ-спільноти, інклюзивної освіти, гендерної рівності тощо. Якщо на регіональному рівні ці питання не входять у топові теми (обласні та місцеві медіа зосереджуються переважно на проблемах, що найбільше турбують їх цільову аудиторію, – війні, соціальному захисті, комунальних тарифах, цінах, медичній сфері тощо), то загальноукраїнські видання (хоча й далеко не всі) активно включають ці питання в порядок денний [26, с. 175]. Показовим у цьому аспекті виданням є ліберальна «Українська правда», котра часто висвітлює теми «маршів рівності», різноманітної «дискримінації представників секс-меншин»: 6.06.2016 р. «Охороняти марш рівності в Києві будуть 6,5 тисячі поліцейських» [16], 10.06.2017 р. «Чому я йду на Марш» [8], 18.06.2017 р. «Геращенко про Київ-Прайд: Україна склала іспит на відданість європейським цінностям» [5], 16.11. 2017 р. «5 міфів про ЛГБТ активізм та правозахисну діяльність в Україні» [32], 14.12.2017 р. «Чи готова українська школа сприймати ЛГБТ-учнів?» [26, с. 175], 15.06.2018 р. «Права меншості мають бути відвойовані зараз – ЛГБТ-люди про «сафарі» на активістів, гомофобію та гранти» [4], 14.06. 2018 р. «Філарет: Чи відспівував би гея? Якщо він хрещений – так» [31].

Потрібно зазначити, що ліберальні наративи в медіа часто справляють негативний вплив на націоналістичний рух в Україні, заганаючи його в тінь, натомість подають у світлому ключі різноманітні ліберальні процеси.

Розглянемо, до прикладу, публікації ТСН.

28.11.2013 р.: «Тягнибок у Вільнюсі жваво обговорював долю українських геїв». У статті йдеться: «Лідеру ВО «Свобода» О. Тягнибоку у Вільнюсі під час саміту «Східного партнерства» показали виставку про права людини. Особливо жваво обговорювали стенд зі становищем української ЛГБТ спільноти. Одне із запитань до О. Тягнибока, яке поставило крапку в обговоренні, було про церкву, права сексменшин та їхню роль у державі. Лідера «Свободи» спитали: «Ви ж як розумна та освічена людина розумієте, що в правовій світській державі церква відокремлена від держави?» Після цього лідер українських націоналістів був дуже лаконічним. «Це все дуже складно», – вимовив сумирний Тягнибок та пішов від стенду. Організатори виставки за права людини на своїй сторінці в Facebook кажуть, що на відміну від реакцій Тягнибока в Україні, в Європі він поведився стримано» [29].

13.08.2016 р.: «Посол США Джеффри Пайетт привітав проведення Гей-параду в Одесі» [19].

06.08.2017 р.: «На фестивалі «Бандерштат» націоналісти зірвали презентацію книжки про злочини комунізму». У статті йдеться: «Організатори фестивалю «Бандерштат» скасували презентацію книжки О. Герасим'юк «Розстрільний календар», де описуються політичні репресії в радянській Україні. «Презентації «Розстрільного календаря» на «Бандерштаті» не буде. Мені повідомили, що до організаторів прийшли «свободівці» і попередили, що зірвуть мій виступ. Деталі уточнюю. Організатори прийняли рішення убезпечити людей від нападів і відмінити подію», – написала авторка. Координаторка літературної сцени фестивалю Г. Луцук повідомила, що достеменно невідомо, чи мають стосунок до ВО «Свобода» люди, які погрожували зірвати презентацію. Але вона також чула про те, що вони нібито представлялися «свободівцями». За словам Г. Луцук, невідомі не мають претензій до книжки, а виступають проти авторки, мовляв, вона підтримувала «КиївПрайд»» [13].

02.02.2018 р.: «Національні дружини: Хто вони – націоналісти, які збурили соцмережі й погрожують застосувати силу». У статті йдеться: «В Інтернеті інформації про добрі справи НД менше, але чимало скандалів» [14].

16.05.2018 р.: «Патріотизм чи банальний рекет: в Україні активізувалися радикальні угруповання». У статті йдеться: «Правозахисник Т. Шевченко вважає, що держава мусить узяти під контроль радикальні рухи, інакше проблем із часом тільки більшатиме. «У цьому, на моє переконання, нічого хорошого для країни немає. Тому що коли ми будемо переходити до суду Лінча, до нападів, до побиттів – це лише розвалює країну, а не укріплює її», – пояснив він» [18].

17.06.2018 р.: «Травесті-діви на платформі й близько трьох тисяч учасників ходу: у центрі Києва відбувся Марш Рівності». У статті йдеться: «Люди тримали в руках плакати «Права людини важливіші за традиції», «Неоліт скінчився. Культ родючості неактуальний» та скандували гасла «Право на кохання та вільне існування». Також учасники «КиївПрайду» дякували поліції за її роботу під час заходу». За словами кореспондента, у колоні також були помічені посол Канади в Україні Р. Ващук, депутат Європарламенту від Німеччини Р. Хармс, народний депутат України С. Лещенко, а також экс-учасниця проєкту «Голос країни», дівчина-трансгендер Зіанджа та травесті-діва Монро [28].

Двома годинами пізніше ТСН публікує: «Таким полум'ям буде горіти не лише ЛГБТ-прапор. Біля поліції спалили символ Маршу Рівності». У статті йдеться: «У націоналістів та представників релігійних громад трапилися дві сутички з правоохоронцями. До ЄРДР були внесені дані за двома статтями Кримінального кодексу України: ст. 342 (Опір працівникові правоохоронного органу) та ст. 345 (Погроза або насильство щодо працівника правоохоронного органу)» [27].

Бачимо, що «ТСН», як і «Українська правда» використовує ліберальну модель конструювання новин. Медійники у конфліктних ситуаціях між націоналістами та ЛГБТ-спільнотою перебувають на боці останньої, при цьому надають діям націоналістів негативного забарвлення.

У даних публікаціях вбачається нав'язування «порядку денного» (Agenda Setting theory). Згідно із цією теорією ті, хто контролює медіа, формують набір освітлюваних у засобах масової інформації тем. Громадськість здобуває зі ЗМІ не лише інформацію з різних питань, а й уявлення про важливість цих питань, через спрямування уваги чи ігнорування тих чи інших повідомлень.

Треба зазначити, що одним з основних чинників формування порядку денного є відношення медіавласників до ідеологій, політичних партій, владних інститутів, бізнесу, реалізація власних інтересів тощо [1, с. 484]. В Україні власниками багатьох медіа виступають олігархи. Олігархія, на думку сучасних дослідників, – це зрощені з владою кланово-олігархічні групи, засновані на круговій поруці та патронно-клієнтських стосунках, які володіють контрольними політичними та комерційними структурами та власними кишеньковими ЗМІ [17, с. 281].

Олігархи в Україні тримають під контролем значну частину медійного простору. Це дає їм можливість формувати суспільну думку, просувати свої політичні та економічні інтереси, а також впливати на націоналістичні дискурси. Олігархічні ЗМІ можуть як підсилювати націоналістичний патріотизм, так і демонізувати радикальні рухи залежно від ситуації. Олігархічні ЗМІ нерідко викривлюють ідеї націоналізму, підпорядковуючи їх власним політичним чи економічним інтересам.

Олігархи використовують власні медіа для отримання політичних дивідендів – проходження у владу пов'язаних з олігархами осіб і груп (партій) або формування стійкої

суспільної думки з важливих для олігархічного бізнесу питань. Можна стверджувати, що олігархи контролюють те, яка інформація і в якому вигляді потрапляє до більшої частини виборців. Відповідно до цього легко формуються електоральні переваги й уподобання. У цьому легко переконалися, проаналізувавши частку власності олігархів на українському медіаринку.

У дослідженні «Майбутнє українських олігархів», розробленому Українським інститутом майбутнього, проведено аналіз частки аудиторії основних українських каналів станом на 2018 рік.

Зазначені лідери: частка «ТРК Україна» – 14,24 (Р. Ахметов); «Інтер» – 9,37 (Д. Фірташ, С. Львовчкін); «1+1» – 8,71 (О. Коломойський); «ICTV» – 7,27 (В. Пінчук); «СТБ» – 7,04 (В. Пінчук); «Новий Канал» – 4,6 (В. Пінчук); «2+2» – 3,3 (О. Коломойський); «НТН» – 3,26 (Д. Фірташ, С. Львовчкін); «ТЕТ» – 3,17 (О. Коломойський); «Плюс-Плюс» – 2,22 (О. Коломойський); «К1» – 2 (Д. Фірташ); «НЛО ТВ» – 1,73 (Р. Ахметов); «Ентер-Фільм» – 1,66 (Д. Фірташ); «Піксель» – 1,58 (Д. Фірташ); «112 канал» – 1,4 (А. Подшипков); «Бігуді» – 1,27 (О. Коломойський); «Мега» – 1,25 (Д. Фірташ); «М1» – 1,18 (В. Пінчук); «NewsOne» – 1,05 (С. Мураєв); «Індиго ТВ» – 0,8 (Р. Ахметов) [2].

Наприклад, медіа олігарха Р. Ахметова «ТРК Україна» з 2003 року почав мовлення виключно російською мовою. Під час «Помаранчевої революції» канал став ретранслятором проросійського табору В. Януковича. ЗМІ пулу Р. Ахметова називали активістів з націоналістично-помаранчевого табору наркоманами, використовуючи тезу Л. Янукович про «наколоті апельсини». Після революції в усі подальші роки канал продовжує бути ретранслятором проросійської ідеології «Партії Регіонів».

Як був розділений український ефір між олігархами станом на 2018 рік, зображено на графіку (рис. 1).

М. Сенченко зазначає, що олігархія незмінно спирається на «ліві» ідеї (то соціалістичні, то ліберальні), щоб спокусити людей теоретичною можливістю ділити національне надбання на всіх порівну або привласнювати собі його невідповідно велику частку в різного роду приватних авантюрах. В обох випадках спокуса полягає в тому, щоб менше працювати і більше споживати. У результаті нація виробляє все менше, а лівова частка споживання припадає на олігархічні клани [24, с. 11–12]. Олігархічні групи зацікавлені в збереженні деструктивного для держави і суспільства стану і стримуванні національного відродження, бо розрізнена атомізована маса – зручне поле для маніпуляцій. Тоді як люди з окресленими принципами і національною свідомістю важче піддаються інформаційному впливу [15].

Комунікаційна потреба української аудиторії натеper знаходиться переважно в консервативній парадигмі. І це цілком природно – адже для того, щоб захищатися і виживати, потрібні насамперед не права і свободи, а обов'язки й обмеження. Імунітет нації проявляється в тому, щоб триматися за традиційні цінності та норми: родину, батьківщину, жертвність, мужність і жіночість. А ліберальна парадигма пропонує зовсім інший аксіологічний набір: вільний одинак, космополіт, розумний егоїзм, гендерні варіації. Ця парадигма не зовсім відповідає теперішній ситуації. З одного боку, Україна, яка постулює європейський вибір, має дотримуватися ліберальної ідеології, з іншого – за таких умов їй складніше вижити (публікація «Главком» 8.06.2024 р. «На ЛГБТ-вечірку в Києві завітали працівники ТЦК. У «КиївПрайді» заявили про тиск» [7], так само «Громадське» 8.06.2024 р. «ЛГБТ-вечірку у Києві відвідали працівники ТЦК. У «КиївПрайді» кажуть, що це тиск на прайд-рух» [10]). До того ж ліберальна ідеологія за своєю природою дезінтегрує суспільство, оскільки одним з основних її принципів є індивідуалізм. А сьогодення вимагає від

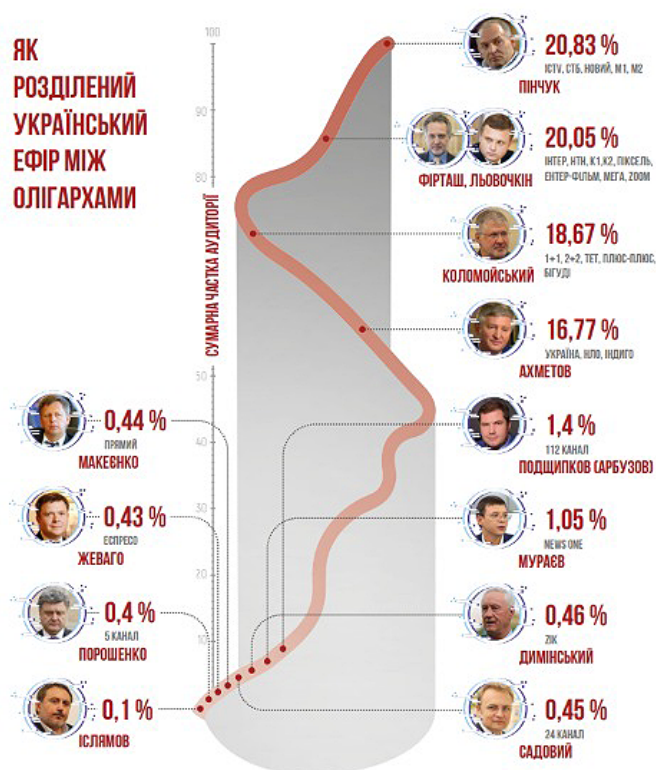

Рис. 1. Розділення українського ефіру між олігархами станом на 2018 рік [2]

українського суспільства максимальної згуртованості. Тому, скоріш за все, найближчим часом можливі два варіанти розвитку українських медіа: або, як у США, громадськість розчарується в повністю ліберальних медіа і звернеться до альтернативних джерел інформації, або, як у Польщі, медіа відреагують на суспільний запит і сформують консервативний порядок денний [26, с. 176].

У результаті проведеного дослідження встановлено, що сучасний український націоналізм зазнає системного інформаційного тиску з боку різних типів медіа: проросійських, ліберальних та олігархічних. ЗМІ формує не лише зміст, а й характер суспільного ставлення до націоналістичного руху в Україні, що часто супроводжується його демонізацією та радикалізацією.

Проросійські медіа (включаючи телеграм-канали), діючи як складова частина інформаційної агресії РФ, цілеспрямовано транслують наративи, спрямовані на делегітимацію української національної ідеї. Публікації проросійських медіа ототожнюють сучасний український націоналізм із нацизмом, ксенофобією, екстремізмом, створюючи злочинний образ українського націоналіста як загрози для демократичного суспільства. Інформаційні конструкції такого стибу мають на меті розкол українського суспільства та послаблення національної єдності.

Ліберальні медіа, хоча й не є безпосередньо ворожими, часто формують інформаційне поле, в якому націоналізм постає несумісним із толерантністю та європейськими

цінностями. Через однобоке висвітлення конфліктних ситуацій між націоналістами та ЛГБТ-спільнотою або правозахисними ініціативами, формується тенденція до спотворення національної ідеї в публічному руслі.

Медіа, що перебувають під контролем олігархічних груп, використовуються як інструмент впливу на масову свідомість із метою реалізації корпоративних інтересів. Залежно від політичної кон'юнктури вони часто дискредитують націоналістичний рух в Україні. Такий підхід сприяє викривленню уявлень про націоналізм та маніпулюванню електоральними вподобаннями громадян.

Таким чином, деструктивні впливи медіа на сучасний український націоналізм становлять серйозну загрозу для формування здорової національної ідентичності. В умовах війни постає необхідність у переосмисленні до підходів до медійної політики, зокрема в аспекті інформаційної безпеки, підтримання державного національного наративу та медіаграмотності населення України.

Список використаної літератури

1. Аксьонова Н. Дослідження впливу мас-медіа в умовах інформаційної війни. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського*. 2017. Вип. 48. С. 480–493.
2. Майбутнє українських олігархів / В. Андрусія та ін. 2018. URL: <https://uifuture.org/reports/majbutnye-ukrayinskix-oligarxiv/>
3. Вічний фашизм. Умберто Еко про характерні риси ідеології. *Історична правда*. 22.02.2016. URL: <https://www.istpravda.com.ua/articles/56c9fa2f56c87/>
4. Ворона Ю. Права меншості мають бути відвойовані зараз – ЛГБТ-люди про «сафарі» на активістів, гомофобію та гранти. *Українська правда*. 15.06.2018. URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2018/06/15/7183382/>
5. Геращенко про КиївПрайд: Україна склала іспит на відданість європейським цінностям. *Українська правда*. 18.06.2017. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2017/06/18/7147273/>
6. Довженко О. Саурон і Саруман проросійської пропаганди. Підсумки моніторингу дезінформаційних наративів під час місцевих виборів 2020 року. *Детектор Медіа*. 27.11.2020. URL: https://detector.media/propahanda_vplyvy/article/182872/2020-11-27-sauron-i-saruman-prorosiyskoi-propagandy-pidsumky-monitoryngu-dezinformatsiynykh-naratyviv-pid-chas-mistsevykh-vyboriv-2020/
7. Карбунар Н. На ЛГБТ-вечірку в Києві завітали працівники ТЦК. У «КиївПрайді» заявили про тиск. *Главком*. 08.06.2024. URL: <https://glavcom.ua/kyiv/news/na-lhbt-vechirku-v-kijevi-zavitali-pratsivniki-ttsk-u-kijivprajdi-zajavili-pro-tisk-1004367.html>
8. Кузьменко Є. Чому я йду на Марш. *Українська правда*. 10.06.2017. URL: <https://life.pravda.com.ua/columns/2017/06/10/224637/>
9. Лильо Т. Політичний детермінізм де(ре)ідеологізації суспільства і засобів масової інформації в посткомуністичних обставинах. *Вісник Львівського університету. Серія Журналістика*. 2018. Випуск 44. С. 318–326.
10. Мельник Р. ЛГБТ-вечірку у Києві відвідали працівники ТЦК. У «КиївПрайді» кажуть, що це тиск на прайд-рух. *Громадське*. 8.06.2024. URL: <https://hromadske.ua/suspilstvo/225613-na-lhbt-vechirku-v-kyievi-zavitaly-pratsivnyky-ttsk-u-kyivpride-kazut-shcho-tse-tysk-na-prayd-rukh>
11. Міщук І. Як українці стали нацистами в російській пропаганді, або Чи націоналізм = нацизм? *Детектор Медіа*. 06.11.2023. URL: <https://ms.detector.media/propaganda-ta-vplyvi/post/33399/2023-11-06-yak-ukraintsi-staly-natsystamy-u-rosiyskiy-propagandi-abo-chy-natsionalizm-natsyzm/>

12. Моніторинг (про)російської дезінформації в українських медіа за 5–11 жовтня 2020 року. *Детектор Медіа*. 21.10.2020. URL: https://detector.media/propahanda_vplyvy/article/181740/2020-10-21-monitoryng-prorosiyskoi-dezinformatsii-v-ukrainskykh-media-za-511-zhovtnya-2020-roku/
13. На фестивалі «Бандерштат» націоналісти зірвали презентацію книжки про злочини комунізму. *ТСН*. 06.08.2017. URL: <https://tsn.ua/ukrayina/na-festivali-bandershtat-nacionalisti-zirvali-prezentaciyu-knizhki-pro-zlochiny-komunizmu-972110.html>
14. Національні дружини: Хто вони – націоналісти, які збурили соцмережі і погрожують застосувати силу. *ТСН*. 02.02.2018. URL: <https://tsn.ua/politika/nacionalni-druzhini-htovoni-nacionalisti-yaki-zburili-socmerezhi-i-pogrozhuuyut-zastosuvati-silu-1101500.html>
15. Олійник Ю. Ліберальний популізм: партії-симулякри олігархату. *Українські студії стратегічних досліджень*. 11.04.2021. URL: <https://ussd.org.ua/2021/04/11/liberalnyj-populizm-partiyi-symulyakry-oligarhatu/>
16. Охороняти марш рівності в Києві будуть 6,5 тисячі поліцейських. *Українська правда*. 06.06.2016. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2016/06/6/7110938/>
17. Палійчук А. Виникнення і розвиток олігархічних засобів масової інформації в Україні. *Теле- та радіожурналістика*. 2013. Вип. 12. С. 358–363.
18. Патріотизм чи банальний рекет: в Україні активізувалися радикальні угруповання. *ТСН*. 16.05.2018. URL: <https://tsn.ua/ukrayina/patriotizm-chi-banalniy-reket-v-ukrayini-aktivizualisya-radikalni-ugrupovannya-1156341.html>
19. Посол США Джеффрі Пайєтт привітав проведення Гей-параду в Одесі. *ТСН*. 13.08.2016. URL: <https://tsn.ua/ukrayina/posol-ssha-dzheffri-payyett-privitav-provedennya-gey-paradu-v-odesi-726400.html>
20. Про медіа : Закон України від 31 березня 2023 року № 2849-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20#Text> (Дата звернення 20.05.2025).
21. Проросійська та антизахідна конспірологія в інформаційній війні. Ключові тренди 2020–2021 рр. *Дослідження Інституту масової інформації та Детектор Медіа*. URL: <https://imi.org.ua/upload/media/2021/06/09/60c06cfea0cb1-research-infowar-ukraine-20-21-logo-fin.pdf>
22. Рог В. Чим є і чим не є український націоналізм. *Бандерівські читання. Матеріали перших та других Бандерівських читань* ; упор. Т. Бойко, Ю. Сиротюк. Київ – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2015. 200 с.
23. Семенова О. Російська пропаганда у соціальних медіа: загрози та шляхи протидії. *Українознавство*. 2021. № 4. С. 47–71.
24. Сенченко М. Ера націоналізму. Дійові особи: Націоналісти. Бюрократи. Олігархи. Київ : Ліра-К, 2018. 123 с.
25. Сич О. Кредо українського націоналіста. *Націоналізм міжчасся. Вибрані твори*. Київ : Українська видавнича справа, 2025. С. 9–14.
26. Сізова К. Консервативна та ліберальна моделі у сучасній українській журналістиці. *Мас-медіа України на зламі епох: реалії та перспективи розвитку* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції / відп. ред. А. Галич. Старобільськ : Вид-во ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», 2018. – 326 с.
27. Таким полум'ям буде горіти не лише ЛГБТ-прапор. Біля поліції спалили символ Маршу Рівності. *ТСН*. 17.06.2018. URL: <https://kyiv.tsn.ua/takim-polum-yam-bude-goriti-ne-lishe-lgbt-prapor-bilya-policiyi-spalili-simvol-marshu-rivnosti-1172700.html>
28. Травесті-діви на платформі й близько трьох тисяч учасників ходу: у центрі Києва відбувся Марш Рівності. *ТСН*. 17.06.2018. URL: <https://kyiv.tsn.ua/travesti-divi-na-platformi-y-blizko-troh-tisyach-uchasnikiv-hodu-u-centri-kiyeva-vidbuvsya-marsh-rivnosti-1172667.html>

29. Тягнибок у Вільнюсі жваво обговорював долю українських геїв. *ТСН*. 28.11.2013. URL: <https://tsn.ua/politika/tyagnibok-u-vilnyusi-zhvavo-obgovoryuvav-dolyu-ukrayinskih-geyiv-322629.html>
30. У Росії «Правий сектор» наздогнав «Єдину Росію» за кількістю згадок. *Цензор.нет*. 5.05.2014. URL: https://censor.net/ru/news/284076/v_rossii_pravyui_sektor_dognal_edinuyu_rossiyu_po_kolichestvu_upominaniyi
31. Філарет: Чи відспівував би гея? Якщо він хрещений – так. *Українська правда*. 14.06.2018. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2018/06/14/7183331/>
32. Шевцова М. 5 міфів про ЛГБТ активізм та правозахисну діяльність в Україні. *Українська правда*. 16.11.2017. URL: <https://life.pravda.com.ua/projects/5a0b01b1bee64/2017/11/16/227473/>

DESTRUCTIVE INFLUENCES OF MEDIA ON THE FORMATION OF CONTEMPORARY UKRAINIAN NATIONALISM

Bohdan Savliuk

*Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Faculty of History,
Political Science and International Relation, Department of Political Science,
Shevchenko St., 57, 76018, Ivano-Frankivsk, Ukraine*

The article investigates the destructive influences of mass media on the formation, functioning, and public perception of the ideology of contemporary Ukrainian nationalism. The analysis is conducted in the context of the full-scale military aggression of the Russian Federation, which is accompanied by an ongoing information war. The theoretical and methodological basis of the research includes content analysis, historical and statistical approaches, which made it possible to outline the mechanisms of constructing a negative images of the Ukrainian nationalist movement in public consciousness.

The article identifies three types of media that exert a negative impact on contemporary Ukrainian nationalism: pro-Russian, liberal, and oligarchic. It has been established that pro-Russian media systematically disseminate narratives equating Ukrainian nationalism with fascism, Nazism, and xenophobia, portraying the Ukrainian nationalism as a criminal and a threat to democratic order. Particularly dangerous is the influence of Telegram channels, which, following the blocking of traditional pro-Russian media outlets, became instrumental in transmitting destructive messages regarding the Ukrainian national idea.

The publications of liberal media are also analyzed. These outlets from an ideological alternative to the nationalist narrative, emphasizing the values of the LGBT community. Such media frequently present nationalism as incompatible with European course and societal tolerance. The one-side coverage of conflicts involving nationalist organizations complicates the objective understanding of contemporary Ukrainian nationalism both within Ukrainian society and abroad.

Special attention is paid to the influence of oligarch-controlled media on the state's information policy. It is revealed that a significant portion of Ukraine's media space is controlled by large industrial and financial groups that use affiliated media to pursue political, economic, and corporate interests. Depending on the political and economic context, such media may either support or discredit nationalism movements, forming a distorted public image.

As a result, the study finds that contemporary Ukrainian nationalism is subject to multifaceted informational pressure, which, negatively affects the formation of national identity and social cohesion. The article substantiates the necessity of revising state media policy aimed at strengthening information sovereignty, establishing a state national narrative, and developing media literacy among citizens as critical prerequisites for preserving national identity in times of war.

Key words: contemporary Ukrainian nationalism, media, Russian propaganda, liberal media, oligarchic media, destructive influence, agenda.